

הפרשת קן לעולה ולחטאת [מא ע"א "אמר רב חסדא" - ע"ב "אולא למיתה"]

ב"קורבן עולה ויורד" (שבא על חטא "טומאת מקדש וקדשיו". שבועות ז ע"א) סוג הקורבן שמובא לבית המקדש משתנה לפי מצבו הכלכלי של האדם: א. עשיר - "כִּשְׁבָה או שְׁעִיר עִזִּים לְחַטָּאת" (ויקרא ה, ו). ב. אין ידו משגת לקנות בהמה - קן (זוג תורים או יונים) "אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה" (שם, ו). ג. דל - "עֲשִׂירֵת הָאֶפֶה סֹלֶת לְחַטָּאת" (שם, יא).

בהבאת קן (עני חטא כלעיל, יולדת ומצורע עניים, זב וזבה) לבית המקדש לקורבן, ישנם שלושה שלבים: 1. קניית הקן. 2. "אחר כך" זמן שהייה בין קניית הקורבן להבאתו לבית המקדש. 3. הקרבת הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה, לפי ייעודם. רב חסדא פוסק שרק בשלב 1 ניתן לברור מי מבין העופות יהיה לעולה ומי לחטאת, ומהברייתות משמע שאף בשלב 2 ניתן לברור (למעשה, שלב 2 מקביל לשלב שבו מבדילים ביום כיפור בהגדלה את השעיר לעזאזל ולהשם).

רב שימי בר אשי: טעמו של רב חסדא שדווקא בשני זמנים אלו ניתן לקבוע את יעוד העופות, מהאמור ביולדת ענייה "וְלִקְחָהּ שְׁתֵּי תְרִים או שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה" (ויקרא יב, ח) - משמע בשעת לקיחה, והאמור בזב "וְעִשָּׂה אֹתָם הִלְכֵן אֶחָד חֲטָאת וְאֶחָד עֹלָה" - משמע בשעת הקרבה.

קביעת ייעוד השעירים נעשית בשעת גורל הכוהן, שזו אינה שעת לקיחה (שנרכשו קודם לכן) ושעת הקרבה (שנשחט השעיר להשם רק אחרי לשחיטת הפר). ומעצם הק"ו בברייתא (שלבסוף נדחה מהכתוב) ללמוד מקורבן עולה ויורד לשעירי יום כיפור, משמע שניתן לקבוע את ייעוד העופות לא רק בשעת לקיחה או שחיטה?

רבא: אף הברייתא סוברת בק"ו (שלבסוף נדחה מהכתוב) שיעוד השעירים יכול להיקבע בשם בשעת לקיחה או שחיטה, וכך כוונת הק"ו של הברייתא: מה במקום (קורבן עולה ויורד) שלא קידש הגורל ואפילו בשעת לקיחה ואפילו בשעת עשייה, קידש השם (מועיל) בשעת לקיחה ובשעת עשייה - מקום (שעירים ביום כיפור) שקידש הגורל שלא בשעת לקיחה ושלא בשעת עשייה, אינו דין שיקדש השם בשעת לקיחה ובשעת עשייה? תלמוד לומר "וְעִשָּׂה חֲטָאת" הגורל עושה חטאת, ואין השם (בשעת לקיחה או עשייה) עושה חטאת.

בברייתא הפריש את המעות לשם הקן (אח"כ העשיר), ורק אחר כן קבע את ייעוד מעות העופות, משמע שניתן לקבוע את ייעוד העופות לא רק בשעת לקיחה או שחיטה?

רב ששת: מוכח שהברייתא משובשת, כי לא ייתכן שהברייתא אומרת שהעשיר אינו יכול להשתמש לקורבנו בכסף שיעיד קודם לכן לקורבן העולה, הרי מדברי רבי אלעזר עולה שאין שייכות כלל בעשיר קורבן "עולה" (שמחוייב רק חטאת, ובעולה אפילו בדיעבד אינו יוצא), וכיצד בכלל "נתפסו" המעות בקדושת קורבן עולה? אלא על כרחך המילים "ואחר כך" שיבוש הם, וכוונת הברייתא שהפריש מעות לקניית הקן, ובאותו מעמד (ולא "אחר כך") בעת שהייתה בו שייכות לעולה (מפני היותו עני) קבע את ייעוד העופות, ולכך נתפסה קדושת העולה בכסף. ובכך נתרץ שהברייתא הינה כשיטת רב חסדא, שהקדיש בשעה שקנה את העופות.

לשיטת רבי חגא יצא העשיר בדיעבד ידי חובתו, משמע שיכול ליעיד את העוף לעולה אפילו בעת עשירותו (כי יש בו שייכות אף לעולה), אם כך הברייתא איננה משובשת, וקשה לרב חסדא מהברייתא שלדידה קובע את ייעוד העופות לאו דווקא בשעת לקיחה או שחיטה?

תשנה בברייתא "ואחר כך לקח ואמר", שהעשיר קנה עופות בכסף שהפריש, ובשעת הקנייה קבע את ייעוד העופות.

רב חסדא
אין הקניין (זוג תורים או יונים) מתפרשות (איזו לעולה ואיזו לחטאת) אלא או בלקיחת בעלים (בשעה שקונה אותן, אבל לאחר מכן אם קרא שם - לא מועיל) או בעשיית כהן (בעת הקרבת הכהן. ואם שינה הכהן מקריאת הבעלים ועשה החטאת לעולה, ולהיפך - פסול)

ברייתא
"וְהִקְרִיב אֶהָרֹן אֶת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְה' וְעִשָּׂהוּ חֲטָאת" - הגורל עושהו (את השעיר) חטאת, ואין (קריאת) השם (אם הכהן אמר על השעיר שהינו "שעיר להשם" בלא הגרלה) עושהו חטאת. [ואלמלא הכתוב היינו לומדים שכן מועיל קריאת השם בלבד מק"ו] שיכול והלא דין הוא: ומה במקום (קורבן עולה ויורד) שלא קידש הגורל (שנקבע ייעוד העוף ע"פ הבעלים או הכהן, אך לא בהגדלה) - קידש השם, מקום שקידש הגורל (שעירים ביום כיפור) אינו דין שיקדש השם! תלמוד לומר "וְעִשָּׂהוּ חֲטָאת" הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת (ולא ניתן ללמוד מק"ו).

ברייתא
מטמא (נכנס ל) מקדש עני (והתחייב קורבן עולה ויורד) והפריש מעות לקינו והעשיר (ועל פי יום הבאת הקורבן מפריש, ולא על פי יום חטאו, ולכן צריך להביא כדן עשיר), ואחר כך אמר (על המעות): "אלו לחטאתו ואלו לעולתו" (אע"פ שמפריש מעות לעולה כדן עני, אינו צריך להפריש כלל לעולה כדן עשיר שמקריב רק חטאת) - מוסיף ומביא חובתו מדמי חטאתו (מוסיף סכום כסף מביתו על הכסף שהופרש לעוף חטאת, כדי לשלם דמי בהמה), ואין מוסיף ומביא חובתו מדמי עולתו (שאינו יכול לשנות את המעות שהפריש לשם עוף עולה ולקחת מהן דמי בהמת חטאת).

רבי הושעיא
רבי אלעזר אמר **רבי הושעיא:** מטמא (נכנס ל) מקדש עשיר (והתחייב קורבן עולה ויורד) והביא קרבן עני - לא יצא. **ורבי חגא** אמר **רבי הושעיא:** יצא.

אם עוסקת הברייתא שלקח העשיר בדמים שהפריש עופות, כיצד תיתכן המשכה של הברייתא "מוסיף ומביא חובתו" - שכוונתה שלוקח את המעות המיועדים לקורבן חטאת מהעוף ומוסיף אותם לכסף המיועד לקורבן חטאת מהבהמה? הרי לפי העמדת הברייתא בתירוץ העשיר קנה בפועל עופות לקן! לא ניתן לתרץ שהכוונה בברייתא שפודה את העוף שכבר נקנה, ולכסף הפדיון מוסיף כסף מביתו וקונה בהמה חטאת - כי "אין פדיון לעוף" (פדייה נאמרה רק בקורבן בהמה. מנחות ק ע"ב)?

רב פפא: כוונת הברייתא שלקח בכסף רק עוף אחד (ולכן בשעה זו לרב חסדא יכול העשיר לייעד את העופות, כי זהו זמן שקונה את העוף), ושאר הכסף נשאר (ולכן יש בידו כסף להוסיף את דמי העוף לעלותה של הבהמה), וכך כוונת הברייתא:
א. אם העוף שקנה הינו עולה - העוף הולך לנדבה, והכסף שנשאר מיועד לחטאת ומוסיף אותו לעלות הכספית של חטאת הבהמה.
ב. אם העוף שקנה הינו חטאת - העוף הולך למיתה (שאינו לו פדיון, ואין חטאת קרבה בנדבה), ובכסף המיועד לעולת העוף ייקח נדבה (ואין יכול לייעדו לבהמת החטאת, אלא יביא את מלוא הסכום לקנייתה מביתו).